

03

แรงจูงใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินเกษตรกรรม บนพื้นที่สูงตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย MOTIVATION FOR AGRICULTURAL LAND USE IN THE HIGHLAND OF WAWEE SUB-DISTRICT, MAE SUAI DISTRICT, CHIANG RAI

นิอร สิริมงคลเลิศกุล^{a,✉}, เอกวัฒน์ ญานะวงษา^a และ สุรรัตน์ กองวี^b

^aคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

^bนักวิชาการอิสระ

Nion Sirimongkolertkun^{a,✉}, Ekawat Yanawongsa^a and Sureerat Kongvee^b

^aFaculty of Engineering, Rajamangala University of Technology Lanna Chiangrai

^bIndependent Scholar

✉nionsiamgis@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแรงจูงใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรบนพื้นที่สูง กรณีศึกษา ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวยจังหวัดเชียงราย โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ เกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดอย่างเดียว เกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสาน และเกษตรกรที่ไม่ปลูกข้าวโพด โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มละ 50 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 150 ตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม SPSS เพื่อวิเคราะห์หา ค่าเฉลี่ย ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินเกษตรกรบนพื้นที่สูงที่แตกต่างกันนั้นมาจากจำนวนที่ดินที่ครอบครองที่แตกต่างกัน และความแน่นอนของตลาดรับซื้อผลผลิต โดยพบว่า กลุ่มที่ปลูกข้าวโพดมีพื้นที่ครอบครองโดยเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ไม่เกิน 5 ไร่ รองลงมา คือ กลุ่มที่ปลูกพืชผสมผสาน 11-15 ไร่ และกลุ่มที่มีที่ดินครอบครองมากที่สุด คือ กลุ่มที่ไม่ปลูกข้าวโพดเลยซึ่งส่วนใหญ่ทำการปลูกกาแฟมีจำนวนที่ดินที่ถือครอง 21 ไร่ขึ้นไป โดยกลุ่มที่มีที่ดินน้อยนั้นให้เหตุผลว่าไม่สามารถแบ่งพื้นที่สำหรับการปลูกพืชชนิดอื่นแทนข้าวโพดได้ และมีความคิดเห็นว่าการปลูกข้าวโพดดีกว่าพืชชนิดอื่นที่สามารถขายได้ทั้งหมดและยังเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่องและไม่จำกัด จึงตัดสินใจปลูกข้าวโพดเหมือนเดิม

คำสำคัญ : การใช้ประโยชน์ที่ดิน คนบนพื้นที่สูง
ข้าวโพด

Abstract

This research studies the motivation of the highland people regarding the cultivation of different crops for a case study in the Wawee sub-district, Mae Suai district, Chiang Rai province. The study used questionnaires and random sampling of total 150 samples, sub-divided into 3 groups of 50 farmers that practice maize as single-crop cultivation, mixed-crop cultivation, and non-maize cultivation. Data analysis included the mean scores using SPSS software. The analysis presented that most of agricultural land use depended on the size of farmland or the market demanding. The single-crop farmland (maize) has occupied a minimum of land of no more than 5 rai on average, while the mixed-crop farmland has occupied no more than 15 rai on average. The non-maize farmland group—mostly cultivating coffee, occupied land of more than 21 rai. In sum, highland people, who occupied less than 5 rai, gives the reason that they cannot allocate land for other crops to replace maize cultivation. They said maize can be sold out and has unlimited market demand. That is why most of highland people remain cultivating maize.

Keywords : Land use, Highlander, Maize

บทนำ

ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวโดยเฉพาะข้าวโพด ได้สร้างความเสียหายต่อพื้นที่ป่าไม่อย่างมหาศาล อันเห็นได้จากการลดลงของพื้นที่ป่าในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ในงานวิจัยต่างๆ อาทิ การศึกษาของ สาวิตร มีจุ้ย และพิชัย สุรพรไพบูลย์ (Meejui & Surapornphaiboon, 2009) ได้ใช้เทคนิคการแปลภาพถ่ายดาวเทียม Landsat 5 ระบบ TM (Thematic Mapper) เพื่อจำแนกลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่จังหวัดน่าน พบว่าพื้นที่ปลูกข้าวโพดของเกือบทุกอำเภอเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2547 ในขณะที่พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภินี ดนตรี สัญญา ทุมตะขบ พิกพ ขำนิวิกัยพงศ์ และ ศุภลักษณ์ หน้อยสุยะ (Dontree, Humtakhop, Chamniwikaiyapong & Noisuya, 2012) ที่ทำการศึกษพื้นที่ผืนในช่วงเดือนมีนาคมด้วยการแปลภาพถ่ายดาวเทียม Landsat 5 ระบบ TM ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และ แม่ฮ่องสอน พบว่า พื้นที่ผืนในช่วงเดือนมีนาคมซึ่งเป็นช่วงฤดูหมอกควันที่ปกคลุมทั่วทั้งภาคเหนือของประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่ปรากฏบนพื้นที่ป่าโดยมีความสูงเฉลี่ยประมาณ 400-600 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพื้นที่ผืนในพื้นที่จังหวัดเชียงรายโดย นิอร สิริมงคลเลิศกุล และ ศราวุธ พงษ์ลัธน์ (Sirimongkonlerkun & Ponglirat, 2013) ซึ่งหลังจากการออกสำรวจพื้นที่ผืนพบว่า หลังการเผาพื้นที่ดังกล่าวจะกลายเป็นไร่ข้าวโพดในพื้นที่ป่า โดยเกษตรกรมีความเห็นว่าพืชดังกล่าวให้ผลตอบแทนเร็ว มีตลาดรองรับผลผลิต ได้ผลผลิตค่อนข้างดี แต่วิธีการผลิตของเกษตรกรยังขาดความเข้าใจในเรื่องการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน ขาดการคำนึงถึงเรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนการปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ปลูก มุ่งเพียงแต่ผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงที่สุดเท่านั้น ผลที่ตามมา คือ เกิดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนในเขตอุทยานต่าง ๆ เพื่อขยายและเปลี่ยนพื้นที่ปลูกเนื่องจากพื้นที่ปลูกเดิมเกิดการสะสมเชื้อรา เชื้อแบคทีเรียซึ่งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดโรคพืช เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้มีผลผลิตต่อพื้นที่ต่ำ และต้องลงทุนสูงขึ้นทั้งในเรื่องปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช นอกจากปัญหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เกิดการสะสมของสารเคมีในแหล่งต้นน้ำลำธาร ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องรีบแก้ไข โดยให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในหลักของการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงอย่างถูกต้อง เพื่อช่วยปรับปรุงและรักษาระบบนิเวศของพื้นที่สูง รวมทั้งช่วยให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

จากการแปลพื้นที่ผืนจากภาพถ่ายดาวเทียมและติดตามการเกิดจุดเผา (Hotspot) ของจังหวัดเชียงรายพบว่า ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย เป็นพื้นที่พบการเผาอันเนื่องมาจากการเตรียมพื้นที่สำหรับการปลูกพืชเชิงเดี่ยวโดยเฉพาะข้าวโพดมากที่สุดของจังหวัดเชียงราย และด้วยคุณลักษณะของชุมชนตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วยความหลากหลายของชาติพันธุ์ทั้งหมด 7 ชนเผ่า ได้แก่ อาข่า จีน (ญวน) ปกาเกอญอ (กระเหรี่ยง) มูเซอ (ลาหู่) เข้า (เมียง) ลีซอ (ลีซู) และไทยใหญ่ จึงมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนมีลักษณะการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงที่ต่างกันไป อย่างไรก็ตามในพื้นที่ของตำบลลาวีเองมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกันอยู่ 3 ลักษณะที่เห็นได้ชัดเจน คือ การปลูกพืชเชิงเดี่ยว การปลูกพืชชนิดอื่นๆ และการปลูกพืชเกษตรแบบผสมผสานโดยการปลูกพืชเชิงเดียวนั้นส่วนใหญ่ทำการปลูกข้าวโพด มีเพียงบางพื้นที่เท่านั้นที่ปลูกชา ส่วนการปลูกพืชเกษตรแบบผสมผสานมักจะเป็นการปลูกกาแฟในพื้นที่ป่า อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของ นิอร สิริมงคลเลิศกุล และสุริย์รัตน์ กองวี (Sirimongkonlerkun & Kongvee, 2014) พบว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดบนพื้นที่สูง ร้อยละ 31.2 มีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพด ซึ่งมักจะใช้วิธีการเผาเพื่อเป็นการทำการ

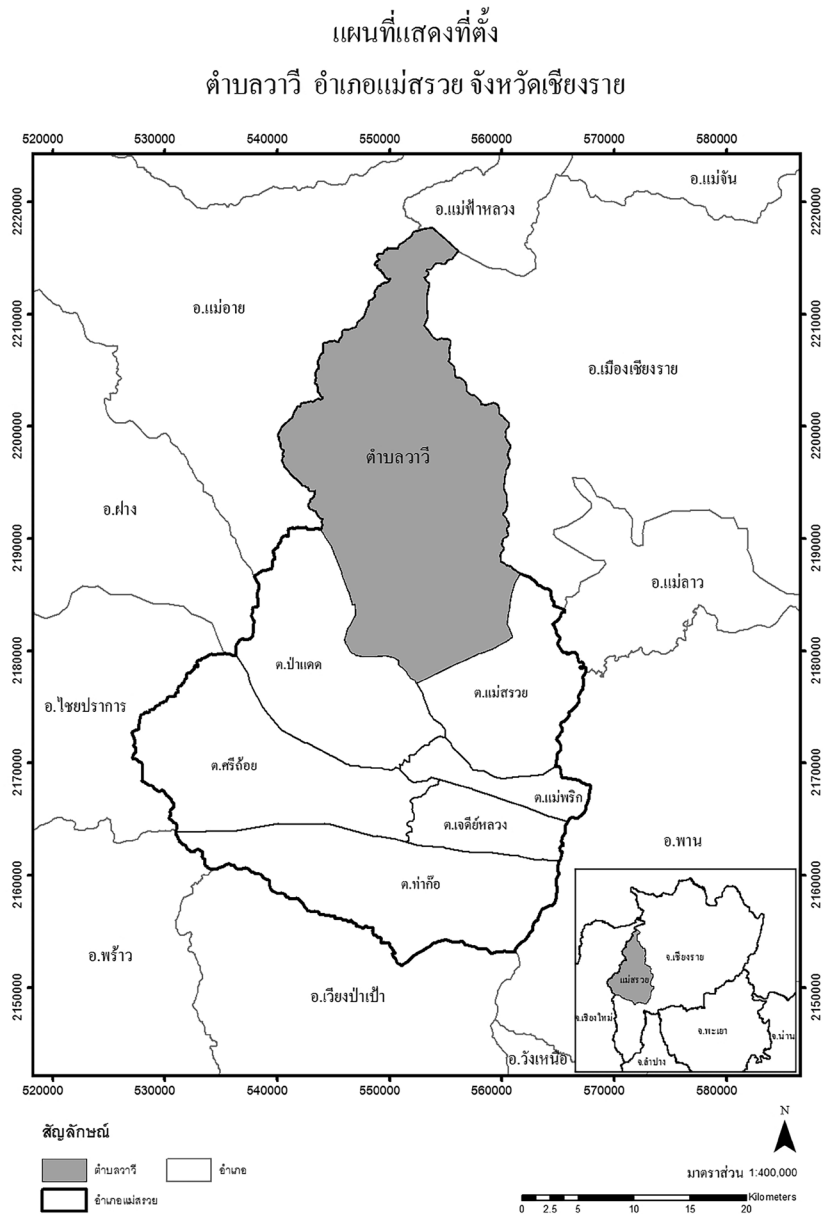
ขยายพื้นที่ในการเพาะปลูก โดยที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เขมรัฐ เถลิงศรี และสิทธิเดช พงศ์กิจวรสิน (Talerngsri & Pongkijvorasin, 2010) อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าบนพื้นที่สูงเกือบทุกพื้นที่ต่างก็มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนแต่มีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง แต่จากผลการศึกษาเชิงยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวเขาพบว่า ชาวเขาที่ยากจนจำนวนมากหวังพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก โดยละเลยที่จะใช้ศักยภาพภายในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์จนปรากฏการสูญหายของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงการสูญหายของวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ดังที่ปรากฏในองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน (Ministry of Agriculture and Cooperatives in collaboration with Highland Research and Development Institute, 2016) แต่ปัจจุบันวิถีการดำรงชีวิตของคนบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนจากการพึ่งพาป่าอยู่กับป่าอยู่อย่างพอเพียงมาเป็นการดำรงชีวิตแบบสังคมเมืองมากขึ้น ต้องการความสะดวกสบาย ต้องการเครื่องอำนวยความสะดวกมากยิ่งขึ้น จึงทำให้แรงงานนอกเข้ามามีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของตนเองการปลูกพืชเพื่อการพออยู่พอกินได้เปลี่ยนเป็นการปลูกเพื่อทำการขายมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามยังคงมีคนบนพื้นที่สูงบางกลุ่มที่เลือกจะทำการเกษตรแบบพอเพียงและหากผลผลิตมากก็นำมาขายเป็นรายได้เสริมและยังคงรักษาวิถีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจากชุมชนบ้านห้วยหินลาดโน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่เป็นชาวปกากะญอที่ใช้วิธีการทำการเกษตรด้วยระบบไร่หมุนเวียนที่มีการอนุรักษ์ดินและป่า ซึ่งเป็นการรักษาความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงของระบบนิเวศน์ วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งได้บันทึกไว้ในมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืนประเทศไทย (Sustainable Agriculture Foundation Thailand, 2016)

ดังนั้นการที่จะส่งเสริมเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงให้ทำการปลูกพืชที่เหมาะสมต่อสภาพดินและสภาพภูมิประเทศ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และลดการเผาเศษวัสดุพืชหลังเก็บเกี่ยวนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจความต้องการของชุมชน แนวความคิดและแรงจูงใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับเปลี่ยนวิถีทางการเกษตรของชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพดินและสภาพภูมิประเทศของชุมชน ด้วยความสำคัญนี้จึงเป็นที่มาของโครงการ การศึกษาแรงจูงใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรบนพื้นที่สูง กรณีศึกษา ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไรบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการสนับสนุนและส่งเสริมเกษตรในการปรับเปลี่ยนวิถีทางด้านการเกษตรให้เหมาะสมและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลลาวี ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย

ที่มา : Sirimongkonlerkun (2016)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยในตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ซึ่งในปัจจุบัน มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 22,747 คน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 25 หมู่บ้านหลัก ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยในตำบลลาวีส่วนใหญ่เป็นชาวเขา มีทั้งหมด 7 ชนเผ่า

การดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ตามลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ซึ่งมี 3 รูปแบบ ได้แก่ ชุมชนที่ปลูกข้าวโพด (ภาพที่ 2) ชุมชนที่ทำการปลูกพืชผสมผสานซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่เกษตรกรแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนๆ ปลูกพืชคนละชนิดและบางพื้นที่ก็ปลูกข้าวโพดร่วมกับพืชยืนต้น (ภาพที่ 3) และชุมชนที่ทำการปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพด (ภาพที่ 4)

ขั้นตอนที่ 2 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา โดยกำหนดสัดส่วนจำนวนกลุ่มเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ที่เท่ากัน คือ กลุ่มละ 50 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 150 ตัวอย่าง

ภาพที่ 2 ตัวอย่างพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพด ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 3 ตัวอย่างพื้นที่เกษตรกรรมแบบผสมผสาน

ภาพที่ 4 ตัวอย่างพื้นที่เพาะปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพด (ส่วนใหญ่เป็นกาแฟ และชา)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของชุมชนที่มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน แรงจูงใจในการเพาะปลูก ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากที่ปลูกข้าวโพดเชิงเดี่ยวไปสู่พื้นที่เกษตรผสมผสาน หรือพืชที่ไม่สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตลอดจนข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน เป็นต้น

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ด้านความเที่ยงตรง (Validity) หรือความตรงเชิงเนื้อหาได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างขึ้นจากการศึกษาวัตถุประสงค์ แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการวิจัยไปปรึกษากับที่ปรึกษาโครงการและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุงให้มีเนื้อหาและข้อคำถามครอบคลุมกับสิ่งที่ต้องการวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในส่วนข้อมูลทั่วไปและข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ นำวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ด้วยการเลือกใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย สำหรับข้อมูลในส่วนของการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเพาะปลูกพืช ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ประโยชน์ที่ดิน แนวทางการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือยอมรับวิถีการผลิต การเกษตรผสมผสาน ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาบรรยายสรุป

ผลและวิจารณ์ผลการศึกษา

จำนวนที่ดินที่ถือครองโดยประมาณ

การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด) เกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสาน และเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพด พบว่าพื้นที่ในการเพาะปลูกของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด เป็นที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ โดยจำนวนพื้นที่ที่ครอบครองอยู่ในปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด) ส่วนใหญ่มีจำนวนไม่เกิน 5 ไร่ ร้อยละ 40.0 รองลงมา คือ มีจำนวน 6 – 10 ไร่ ร้อยละ 28.0 จำนวน 11 – 15 ไร่ ร้อยละ 14.0 จำนวน 16–20 ไร่ ร้อยละ 10.0 และจำนวน 21 ไร่ขึ้นไป ร้อยละ 8.0 ตามลำดับ ทั้งนี้จำนวนที่ดินที่ถือครองโดยประมาณต่ำสุดอยู่ที่ 2 ไร่ สูงสุด 50 ไร่ และเฉลี่ย 10.5 ไร่ สำหรับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสาน พบว่าส่วนใหญ่มีจำนวนที่ดินที่ถือครองโดยประมาณ จำนวน 11 – 15 ไร่ ร้อยละ 42.0 รองลงมา คือ จำนวน 21 ไร่ขึ้นไป ร้อยละ 20.0 จำนวน 6 – 10 ไร่ ร้อยละ 18.0 จำนวนไม่เกิน 5 ไร่ และจำนวน 16 – 20 ไร่ สัดส่วนเท่ากัน คือ ร้อยละ 10.0 ตามลำดับ ทั้งนี้จำนวนที่ดินที่ถือครองโดยประมาณต่ำสุดอยู่ที่ 3 ไร่ สูงสุด 80 ไร่ และเฉลี่ย 24.4 ไร่ และสำหรับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพด พบว่า ส่วนใหญ่มีจำนวนที่ดินที่ถือครองโดยประมาณ จำนวน 21 ไร่ขึ้นไป ร้อยละ 46.0 รองลงมา คือ มีจำนวน 11 – 15 ไร่ ร้อยละ 18.0 มีจำนวนไม่เกิน 5 ไร่ ร้อยละ 14.0 จำนวน 6 – 10 ไร่ ร้อยละ 10.0 และมีจำนวน 16 – 20 ไร่ ร้อยละ 12.0 ตามลำดับ ทั้งนี้จำนวนที่ดินที่ถือครองโดยประมาณต่ำสุดอยู่ที่ 3 ไร่ สูงสุด 120 ไร่ และเฉลี่ย 27.5 ไร่ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1: จำนวนที่ดินที่ถือครองโดยประมาณ (ไร่)

จำนวนพื้นที่ ที่ครอบครอง	ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด)		ปลูกพืช ผสมผสาน		ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ ข้าวโพด	
	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่เกิน 5 ไร่	20	40.0	5	10.0	7	14.0
6 – 10 ไร่	14	28.0	9	18.0	5	10.0
11 – 15 ไร่	7	14.0	21	42.0	9	18.0
16 – 20 ไร่	5	10.0	5	10.0	6	12.0
21 ไร่ขึ้นไป	4	8.0	10	20.0	23	46.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0

การเพาะปลูกพืชชนิดอื่นมาก่อน

การเพาะปลูกพืชชนิดอื่นมาก่อนที่จะปลูกพืชชนิดปัจจุบันนั้น พบว่า กรณีกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด) ส่วนใหญ่ไม่เคยปลูกพืชชนิดอื่นมาก่อน ร้อยละ 56.0 (ปลูกข้าวโพดชนิดเดียวมาโดยตลอด) และเคยปลูกพืชชนิดอื่นมาก่อน ได้แก่ ข้าว ถั่ว หอมแดง กระเทียม เป็นต้น เหตุผลที่ปลูกเนื่องจากปลูกเพื่อเลี้ยงชีพหรือนำมาบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ไม่รู้ว่าจะปลูกพืชชนิดใดบ้าง และการเพาะปลูกใช้ระยะเวลาสั้นในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต สำหรับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสาน พบว่า ก่อนที่จะหันมาปลูกพืชผสมผสานนั้น เคยปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ชนิดเดียว) มาก่อน โดยพืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ถั่ว ข้าวโพด ลำไย ส้ม หอมแดง กระเทียม เป็นต้น ร้อยละ 29.0 เหตุผลที่เลือกปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาก่อนเนื่องจากปลูกเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน (โดยเฉพาะข้าวและถั่ว) ในอดีตไม่รู้ว่าอะไรจะปลูกอะไร พืชที่ปลูกก็ปลูกตามความนิยมของคนในชุมชน และผลผลิตขายง่าย เป็นต้น นอกจากนี้ พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรไม่เคยปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาก่อน ร้อยละ 42.0 และสำหรับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพด พบว่าส่วนใหญ่เคยปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ชนิดเดียว) มาก่อน พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มะเขือเทศ กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผีน เป็นต้น ทั้งนี้ในอดีตจะเน้นปลูกข้าวเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ต่อมาปลูกข้าวโพด มะเขือเทศ กะหล่ำปลี ผักกาดขาว เพื่อนำมาจำหน่ายสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และเป็นพืชที่ขายได้ง่ายเป็นที่ต้องการของตลาด ขณะเดียวกันพบว่า มีกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพดเคยปลูกผืนมาก่อนอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเหตุผลที่ปลูก คือ ในอดีตปลูกเพื่อนำเสฟและจำหน่าย ต่อมาผืนถูกนำมาเป็นสารเสฟติด และถูกหน่วยงานรัฐเข้ามาปราบปรามมีผลให้ยุติการปลูกผืนและหันมาปลูกกาแฟ เป็นพืชหลักในปัจจุบันแทน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2: การเพาะปลูกพืชชนิดอื่นมาก่อน

การเพาะปลูกพืชชนิดอื่นมาก่อน	ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด)		ปลูกพืชผสมผสาน		ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพด	
	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่เคย	28	56.0	21	42.0	12	24.0
	22	44.0	29	58.0	38	76.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0

หมายเหตุ: พืชเชิงเดี่ยวที่เคยปลูกได้แก่

ข้าว ถั่ว หอมแดง กระเทียม เป็นต้น

ข้าว ถั่ว ข้าวโพด ลำไย ส้ม หอมแดง กระเทียม เป็นต้น

ข้าว ข้าวโพด มะเขือเทศ กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผีน เป็นต้น

ปัญหาที่พบในการเพาะปลูก

ปัญหาที่พบในการเพาะปลูกของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด) ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องผลผลิตลดลงมากที่สุด ร้อยละ 72.0 รองลงมา คือ ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 56.0 วัชพืชมากขึ้น ร้อยละ 44.0 โรคและแมลงระบาดมากขึ้น ร้อยละ 40.0 อื่นๆ ได้แก่ ดินเสื่อม แห้งแล้ง ร้อยละ 16.0 และป่าไม้ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงมีพื้นที่ลดลง ร้อยละ 6.0 ตามลำดับ สำหรับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสาน ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องผลผลิต

ลดลง มากที่สุด ร้อยละ 54.0 รองลงมา คือ วัชพืชมากขึ้น ร้อยละ 52.0 ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 50.0 โรคและแมลงระบาดมากขึ้น ร้อยละ 46.0 ป่าไม้ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงมีพื้นที่ลดลง และอื่นๆ ได้แก่ ดินเสื่อมแห้งแล้ง มีสัดส่วนเท่ากัน คือ 4.0 ตามลำดับ สำหรับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพดส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องโรคและแมลงระบาดมากขึ้นมากที่สุดถึง ร้อยละ 74.0 รองลงมา คือ ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ร้อยละ 72.0 วัชพืชมากขึ้น ร้อยละ 44.0 ผลผลิตลดลง ร้อยละ 24.0 อื่นๆ ได้แก่ ค่าแรงงาน ร้อยละ 8.0 และป่าไม้ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงมีพื้นที่ลดลง ร้อยละ 4.0 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3: ปัญหาที่พบในการเพาะปลูก

ปัญหาที่พบในการเพาะปลูก	ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด)		ปลูกพืช ผสมผสาน		ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ ข้าวโพด	
	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ
ผลผลิตลดลง	36	72.0	27	54.0	12	24.0
ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น	28	56.0	25	50.0	36	72.0
ป่าไม้ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงมีพื้นที่ลดลง	3	6.0	2	4.0	2	4.0
วัชพืชมากขึ้น	22	44.0	26	52.0	22	44.0
โรคและแมลงระบาดมากขึ้น	20	40.0	23	46.0	37	74.0
อื่นๆ	8	16.0	2	4.0	4	8.0

หมายเหตุ: เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ อื่นๆ ได้แก่ ดินเสื่อมแห้งแล้ง อื่นๆ ได้แก่ ดินเสื่อมแห้งแล้ง อื่นๆ ได้แก่ ค่าแรงงานสูง

ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกวิธีการผลิตของเกษตรกร

ข้อมูลในส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกวิธีการผลิตของเกษตรกร คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม โดยมุ่งประเด็นสอบถามทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่มีต่อการเพาะปลูกพืชในด้านแรงจูงใจในการเพาะปลูกพืชชนิดปัจจุบันที่ปลูกอยู่ ด้านโอกาสที่จะเข้าถึงทางเลือกใหม่ในการผลิต ด้านแรงจูงใจในการเพาะปลูกพืชชนิดอื่นๆ เพิ่มเติมจากพืชที่ปลูกในปัจจุบัน ปัญหาในการเพาะปลูก ตลอดจนแนวทางการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือยอมรับวิธีการผลิตการเกษตรผสมผสานสามารถสรุปความคิดเห็นของเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ได้ดังนี้

แรงจูงใจในการเพาะปลูกพืชชนิดปัจจุบันที่ปลูกอยู่

จากผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพด) พบว่า ทั้งหมดปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเพาะปลูกข้าวโพดแล้วไม่ได้ปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่สามารถปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ปีละ 2 ครั้ง ประกอบกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีเนื้อที่เพาะปลูกไม่มากนัก และพยายามใช้พื้นที่ที่ตนมีอยู่ในการเพาะปลูกให้มากที่สุด จึงไม่มีพื้นที่เหลือในการเพาะปลูกพืชชนิดอื่นๆ แทรก หรือเมื่อเสร็จสิ้นการเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เสร็จในครั้งแรก เกษตรกรบางรายก็เร่งรีบที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อที่จะได้เตรียมพื้นที่ปลูกรอบต่อไปได้เร็วขึ้น ทั้งนี้การเลือกเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก เนื่องจาก เป็นอาชีพที่สืบทอด

มาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นอาชีพเดิมของรุ่นพ่อแม่หรือบรรพบุรุษ และยังคงสานต่ออาชีพนี้มาจนถึงปัจจุบัน และกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรมีความคิดเห็นว่า การทำอาชีพทำไร่ข้าวโพดในปัจจุบันยังคงมีแหล่งตลาดรองรับอยู่อย่างต่อเนื่อง ผลผลิตข้าวโพดยังคงเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่ เพราะเป็นวัตถุดิบหลักสำคัญในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ ประกอบกับในพื้นที่มีแหล่งอำนวยความสะดวกในการรับซื้อผลผลิตข้าวโพดจำนวนมาก เช่น สหกรณ์การเกษตร พ่อค้าในท้องถิ่น โซโล เป็นต้น ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การรับซื้อข้าวโพดในพื้นที่ ตำบลลาวี อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย

การเลือกเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียวในปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนหนึ่งเห็นว่า “ถึงแม้ว่าราคาผลผลิตข้าวโพดในบางปีจะตกต่ำก็ตาม แต่ก็ดีกว่าที่ขายไม่ได้เลย ดังอดีตที่เคยปลูก ถั่วดำ กระเทียม หอมแดง พบว่า บางฤดูกาลผลผลิตขายไม่ได้เลย หรือไม่มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ ดังนั้นจึงไม่อยากจะเสี่ยงที่ปลูกพืชชนิดอื่น ๆ อีก” นอกจากนี้ มีความคิดเห็นว่า “รายได้จากการทำไร่ข้าวโพดเพียงอย่างเดียว นั้นเพียงพอที่จะเลี้ยงดูครอบครัวได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น บางปีผลผลิตราคาสูง มีรายได้เพียงพอเหลือเก็บหรือใช้หนี้สินได้ หรือบางปีผลผลิตขายได้ราคาต่ำก็ต้องยอมรับว่า อาจจะมีรายได้น้อย หรือไม่คุ้มทุน ซึ่งดีกว่าที่จะไม่ได้อะไรเลย”

กรณีกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสาน พบว่า พืชหลักที่ปลูก คือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมีการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ แตรกและผสมผสาน ได้แก่ ชา กาแฟ งามดำ แมคคาเดเมีย ยางพารา ถั่ว เป็นต้น เหตุผลที่เลือกปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชหลัก เนื่องจากเป็นพืชที่ปลูกมาตั้งแต่ในอดีต ได้รับสืบทอดมาจากพ่อแม่ ผลผลิตเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จขายได้ทุกฤดูกาลผลิต มีตลาดทั้งในและนอกพื้นที่รองรับ และเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้น แต่เดิมที่เคยปลูกแต่ข้าวโพดเพียงอย่างเดียวอาจจะมีรายได้ไม่เพียงพอ กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชผสมผสานได้เรียนรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ทั้งด้วยตนเอง และจากคนในชุมชน คนในพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนบางส่วนได้รับความรู้จากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ จึงเกิดแนวคิดที่จะปลูกพืชชนิดอื่นๆ เพิ่มเติม หรือปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พืชที่เลือกปลูก ได้แก่ ชา กาแฟ งามดำ แมคคาเดเมีย ยางพารา ถั่ว เป็นต้น ทั้งนี้การที่เลือกปลูกพืชผสมผสานดังกล่าวเพราะเห็นว่าเป็นพืชที่ปลูกได้ในพื้นที่ (คนในพื้นที่อื่นปลูกก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตมาขายได้) อีกทั้งพืชที่เลือกปลูกเช่น ชา กาแฟ งามดำ แมคคาเดเมีย มีพ่อค้าทั้งในและนอกพื้นที่เข้ามาซื้อทุกฤดูกาล และปัจจุบันในพื้นที่ตำบลลาวีได้มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหลายกลุ่มที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรนำไปแปรรูปขาย เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ตลอดจนราคาขายผลผลิตค่อนข้างสูงมาก จึงเป็น

แรงจูงใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เลือกปลูกพืชผสมผสาน เช่น ใบชาสด ราคาซื้อขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 20-30 บาท เมล็ดกาแฟดิบ กิโลกรัมละ 18-22 บาท แมคคาเดเมีย กิโลกรัมละ 100 – 120 บาท งาดำ กิโลกรัมละ 100 – 130 บาท เป็นต้น

การเลือกเพาะปลูกพืชผสมผสานของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในมุมมองด้านรายได้จากการเพาะปลูกนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่ารายได้จากการเพาะปลูกพืชผสมผสานค่อนข้างดีกว่าเดิมที่เน้นแต่ปลูกข้าวโพดเพียงอย่างเดียว แต่รายได้อาจไม่ได้จำนวนที่มากพอ เนื่องจากปลูกปริมาณน้อย ปลูกพืชหลายชนิด ตลอดจนมีต้นทุนสูงในการดูแล และเพาะปลูก

กรณีกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าวโพด พบว่าส่วนใหญ่ปลูกกาแฟเป็นพืชหลัก อาศัยในพื้นที่บ้านดอยช้าง เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยนั้นปลูกกาแฟมาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่รุ่นพ่อแม่หรือบรรพบุรุษ ซึ่งในอดีตการเพาะปลูกกาแฟ มีคนในชุมชนปลูกไม่มาก เนื่องจากได้ผลผลิตปริมาณไม่มาก ขาดความรู้ในกระบวนการปลูก อีกทั้งต้องเรียนรู้ ศึกษา ทดลองเพาะปลูกด้วยตนเอง ประกอบกับในอดีตเส้นทางคมนาคมลำบากทำให้ขนส่งยาก ขาดตลาดรองรับผลผลิตจึงมีคนนิยมปลูกกันค่อนข้างน้อย ต่อมา มีหน่วยประชาสัมพันธ์ให้มาตั้งในชุมชน มีการส่งเสริมให้ชุมชนปลูกกาแฟ โดยการแจกกล้ากาแฟให้กับคนในชุมชนเพื่อทดลองปลูก เมื่อเริ่มเก็บผลผลิตกาแฟและนำผลผลิตออกขายซึ่งมีราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 30 บาท ทำให้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่หันมาให้ความสนใจปลูกกาแฟเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผล

จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามของกลุ่มเกษตรกร 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ปลูกข้าวโพดอย่างเดียว 2) กลุ่มที่ปลูกข้าวโพดและพืชชนิดอื่น และ 3) กลุ่มที่ไม่ปลูกข้าวโพดเลย พบว่า เกษตรกรทั้งสามกลุ่มต่างก็ทำกินบนพื้นที่ของรัฐและเป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิจัยหลายท่าน เช่น เขมรัฐ เถลิงศรี และ สิทธิเดช พงศ์กิจวรสิน (Talerngsri & Pongkijvorasin, 2010) และ สวัสดิ์ มีชัย และ พิชัย สุรพรโพธิ์ (Meejui & Surapornphai boon, 2009) อย่างไรก็ตามผลการศึกษครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดอย่างเดียวนั้นเนื่องจากเป็นวิถีที่สืบทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษ พื้นที่ทำกินมีน้อย แรงงานมีน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรมีความมั่นใจในการรับซื้อของตลาดที่มีความต้องการไม่จำกัด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กนกวรรณ จันทร์กลั่น (Janklan, 2006) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจปลูกข้าวโพดของเกษตรกรในจังหวัดสงขลาซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า การที่เกษตรกรเลือกปลูกข้าวโพดนั้นมีเหตุผลหลัก คือ ผลผลิตของข้าวโพดยังคงเป็นที่ต้องการของตลาด คิดเป็นร้อยละ 89 เช่นเดียวกับการศึกษาของ สวัสดิ์ มีชัย และ พิชัย สุรพรโพธิ์ (Meejui & Surapornphai boon, 2009) ที่ทำการศึกษากการปลูกพืชอื่นทดแทนข้าวโพดบนพื้นที่ลาดชันในพื้นที่จังหวัดน่านที่แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดบนพื้นที่ลาดชันนั้นทำการปลูกมานานเกิน 10 ปี โดยใช้ความรู้ที่ถ่ายทอดกันมาและใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก นอกจากนี้ยังได้สรุปว่าต้นทุนสำหรับการปลูกข้าวโพดส่วนใหญ่จะเป็นปุ๋ยเคมีรองพื้นและสารกำจัดวัชพืช ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ที่พบว่าต้นทุนในการเพาะปลูกข้าวโพดในพื้นที่ตำบลวาวีส่วนใหญ่อยู่ที่วัสดุทางการเกษตร คือ เมล็ดพันธุ์และสารเคมี ข้อค้นพบที่น่าสนใจสำหรับงานวิจัยนี้คือเกษตรกรที่เริ่มปลูกพืชชนิดอื่นร่วมกับการปลูกข้าวโพดนั้นมีสาเหตุหลักมากจากรายได้จากข้าวโพดไม่เพียงพอซึ่งรับรู้เรื่องของรายได้ที่มากขึ้นจากการปลูกพืชชนิดอื่นจากกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ปลูกข้าวโพดเลย โดยพื้นที่ที่ไม่ปลูกข้าวโพดเลยนั้นเป็นพื้นที่ที่มีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปสนับสนุนอย่างจริงจังประกอบกับมีการรวม

กลุ่มกันของเกษตรกรในพื้นที่เองเพื่อมีอำนาจในการต่อรอง กำหนดราคาของผลผลิตของตนเอง ในขณะที่กลุ่มที่ปลูกข้าวโพดนั้นมองว่าถึงแม้ว่ารายได้จากกลุ่มที่ปลูกกาแฟ หรือพืชชนิดอื่นนั้นจะมากกว่าแต่การลงทุนด้านเมล็ดพันธุ์และค่าแรงสำหรับการเก็บเกี่ยวผลผลิตก็สูงด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าผู้ปลูกข้าวโพดจะเริ่มสังเกตการเสื่อมโทรมของดินซึ่งวัดได้จากผลผลิตที่ลดลงทุกปีแต่ก็ยังมีความมั่นใจในความต้องการของตลาดประกอบกับข้าวโพดเป็นพืชที่ขึ้นง่ายและใช้แรงงานในครอบครัวก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามยังมีบางชุมชนที่ปลูกข้าวโพดอย่างเดียวยังมีความต้องการที่จะปลูกพืชชนิดอื่นเนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ประกอบกับการเอาร้างเอางังของภาครัฐที่ห้ามเผาในช่วงฤดูเตรียมดินซึ่งการเผาเป็นวิธีที่เกษตรกรบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ใช้ในการเตรียมพื้นที่สำหรับการปลูกข้าวโพด (Dontree *et al.*, 2012; Sirimongkonlertkun & Ponglirat, 2013)

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าแรงจูงใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงนั้นมี 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความต้องการของตลาด และความมั่นคงของรายได้ โดยกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดอย่างเดียวยังคงยืนยันจะทำการปลูกข้าวโพดต่อไป โดยแรงจูงใจที่สำคัญของการปลูกข้าวโพด คือ ปัจจัยทางด้านความต้องการของตลาดที่มีความต้องการอย่างไม่จำกัด เกษตรกรไม่จำเป็นต้องหาตลาดเอง และไม่ต้องกังวลว่าผลผลิตจะขายไม่ได้ ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะเริ่มรับรู้ว่าการปลูกข้าวโพดเริ่มลดลงเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ลดลงและความไม่แน่นอนของรายได้ อันเกิดจากความแปรปรวนของราคารับซื้อ ซึ่งกำหนดราคาโดยผู้รับซื้อเท่านั้น แต่เกษตรกรกลุ่มนี้ก็ยังคงยืนยันว่าจะทำการปลูกข้าวโพดต่อไป ในขณะที่แรงจูงใจของการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ปลูกข้าวโพดเลยนั้นส่วนใหญ่ทำการปลูกกาแฟ คือ ความมั่นคงทางรายได้ เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันสามารถเลือกขายให้กับผู้ที่ให้ราคาดีที่สุด ดังนั้นกลุ่มที่ปลูกกาแฟนี้จึงเห็นว่าการปลูกกาแฟสามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ครอบครัวทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในขณะที่แรงจูงใจในการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มที่ปลูกพืชผสมผสานซึ่งยังคงปลูกข้าวโพดเป็นหลักนั้นมาจากความมั่นคงทางรายได้ที่ได้จากการปลูกข้าวโพดอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอจึงเริ่มหันมาปลูกพืชชนิดอื่นซึ่งจะเห็นได้ว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่จะถูกขับเคลื่อนด้วยรายได้อันมีที่มาจากความต้องการของตลาด แต่พบข้อสังเกตคือ กลุ่มที่ปลูกข้าวโพดอย่างเดียวนั้นกลับให้ความสำคัญของความต้องการตลาดเป็นหลักถึงแม้ว่าราคารับซื้อผลผลิตจะไม่แน่นอนก็ตาม ดังนั้นการแก้ไขปัญหาการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงสำหรับการปลูกข้าวโพดนั้นการที่จะให้เกษตรกรหันมาปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชชนิดอื่นโดยทันทีนั้นคงจะเป็นไปไม่ได้สำหรับชุมชนวาวี จึงเสนอให้ภาครัฐเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวโพดและการอนุรักษ์ดินไปด้วยเพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตของข้าวโพดในพื้นที่ที่จำกัดแต่สร้างรายได้ที่มากขึ้น และให้มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับระบบอุปสงค์และอุปทานของข้าวโพดในพื้นที่ศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- Dontree, S., Humtakhop, S., Chamniwikaiyapong, P., & Noisuya, S. (2012). Prioritizing of Burned Areas Using Multi-Source Spatial Data for Open Field Burning Surveillance and Prevention in Chiang Mai Province [In Thai]. Final research report, Thai Universities for Healthy Public Policies.
- Janklan, K. (2006). Influence Factors on decision making in maize plantation of famers in Songkla Province [in Thai]. Master's thesis, Agribusiness Management, Faculty of Economics, Prince of Songkla University.
- Meejui, S. & Surapornphaiboon, P. (2009). Development Project on Suitable Alternative Agricultural System to substitute rice cultivation on slope area with the participation of the farmers in Nan Province [In Thai]. Research Report, Thailand Research Fund (TRF).
- Ministry of Agriculture and Cooperatives in collaboration with Highland Research and Development Institute (Public Organization). (2016). Manual for rice cultivation using no-tillage and overlapping with Fabaceae [In Thai]
Retrieved July 03, 2016, from <http://hkm.hrdi.or.th/knowledge/detail/271>
- Sirimongkonlerkun, N. & Kongmee, S. (2014). Study on factor affecting to the decision making in corn plantation in hilly area – a case study in Wawee sub-district, Mae Sruai district, Chiang Rai province, Thailand [in Thai]. *Far Eastern University Academic Review*, 8(1), 163 – 171.
- Sirimongkonlerkun, N. & Ponglirat, S. (2013). Open space risk map from multiple sources in Chiang Rai province [In Thai]. Research Report, Chiang Mai Public Policy Promotion Plan, Chiang Mai University.
- Somsopha, K., Premprasith, R., Boonyanuphab, J., & Premprasith, S. (2016). Study on Land Use and Suitable Cropping to Substitute Maize Cultivation in Slope Area of Nan Province [In Thai]. Retrieved July 09, 2016, from <http://conference.nu.ac.th/nrc12/downloadPro.php?plD=98&file=98.pdf>
- Sustainable Agriculture Foundation Thailand. (2016). Sustainable Agricultural System, Shifting Cultivation [In Thai]. Retrieved July 16, 2016, from <http://www.sathai.org>
- Talerngsri, K. & Pongkijvorasin, S. (2010). Maize for Livestock – Mechanisms to Inequality at the Local Level – A Case Study of Maize Cultivation Chain for Livestock in Wiengsa District, Nan Province [In Thai]. Research Report, Faculty of Economics, Chulalongkorn University.